

Συμπεριφορικές προθέσεις σε ατομικό, ομαδικό και πολιτισμικό επίπεδο

Βασίλης Παυλόπουλος
*Εθνικό & Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών*

John Adamopoulos
*Grand Valley State University
Allendale, MI, USA*

Σκοπός της έρευνας

- ◉ Να ελέγξει την εγκυρότητα της Θεωρίας της Λογικής Πράξης για την πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης.
- ◉ Να προτείνει προεκτάσεις της θεωρίας με τη χρήση πολυεπίπεδων μοντέλων που λαμβάνουν υπ' όψιν:
  - > την ενδο-ατομική και διατομική/διομαδική διακύμανση της συμπεριφορικής πρόθεσης,
  - > το πλαίσιο αναφοράς στο οποίο διαμορφώνεται η συμπεριφορική πρόθεση (ατομικό–ομαδικό),
  - > τις πολιτισμικές διαστάσεις (αξίες) που συνδέονται με την πρόσληψη του κοινωνικού κανόνα.

Το πρόβλημα: η ασυμφωνία στάσεων–συμπεριφοράς

- Οι ανασκοπήσεις των πρώτων ερευνών έδειξαν ότι η συνάφεια μεταξύ ατομικής στάσης και εκδηλούμενης συμπεριφοράς είναι συνήθως μηδενική ή πολύ μικρή (Wicker, 1969).
- Η αποτυχία αυτή οφειλόταν είτε στο ότι τα επίπεδα εξειδίκευσης της στάσης και της συμπεριφοράς ήταν διαφορετικά, είτε στο ότι αγνοήθηκε η διαμεσολάβηση περιστασιακών και κοινωνικών παραγόντων.
- Έτσι, αναπτύχθηκαν εξηγητικά μοντέλα που θεωρούν τη συμπεριφορική πρόθεση ως «λογική» διεργασία, δηλ. ως αποτέλεσμα γνωστικής επεξεργασίας.

Μοντέλα για την πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

- ◎ Σύμφωνα με τη θεωρία της **Λογικής Πράξης** (Ajzen & Fishbein, 1980. Fishbein & Ajzen, 1975), η πρόθεση για εκδήλωση μιας συμπεριφοράς είναι συνάρτηση:
  - > των ατομικών στάσεων και επιθυμιών,
  - > του υποκειμενικού κοινωνικού κανόνα, δηλ. των προσδοκιών των σημαντικών άλλων,
  - > του προσλαμβανόμενου ελέγχου πάνω στη συμπεριφορά (θεωρία της **Προσχεδιασμένης Συμπεριφοράς**, Ajzen, 1991).

$$\text{ΣΥΜΠ.ΠΡΟΘ} = \beta_1(\text{ΣΤΑΣΗ}) + \beta_2(\text{ΝΟΡΜΑ}) [+ \beta_3(\text{ΕΛΓΧ})]$$

Μοντέλα για την πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

- ◎ Σύμφωνα με τη θεωρία του Τριάντη (Triandis, 1980), η εκδήλωση μιας συμπεριφοράς εξαρτάται από:
  - > την τάση συμπεριφοράς (ατομικές στάσεις, κοινωνική νόρμα),
  - > την προηγούμενη συμπεριφορά κατά το παρελθόν (συνήθεια),
  - > την ψυχολογική διέγερση (κίνητρα, ενδιαφέρον),
  - > τις συνθήκες της περιστασης (ευνοϊκές ή μη).

Μία προσθήκη: το πλαίσιο αναφοράς (ατομικό–ομαδικό)

- Η συμπεριφορική πρόθεση συχνά έχει κοινωνική πλαίσιαση, η οποία δεν έχει μελετηθεί επαρκώς.
- Τρεις κατευθύνσεις για τη μελέτη της συμπεριφορικής πρόθεσης σε ομαδικές συνθήκες:
  - > απλή αναγωγή των ομαδικών προθέσεων σε ατομικό επίπεδο,
  - > οι ομαδικές προθέσεις ως άθροισμα των επιμέρους ατομικών προθέσεων (Tuomela, 2005),
  - > οι ομαδικές προθέσεις ως βασική, μη συρρικνούμενη μονάδα ανάλυσης (Searle, 1995. Tomasello, 2008).

Μία (ακόμα) προσθήκη: το πολιτισμικό πλαίσιο

- ◎ Οι ατομικιστικές–συλλογικές αξίες (Triandis, 2001) επηρεάζουν πιθανώς τη λήψη απόφασης μέσα από:
  - > το περιεχόμενο του κοινωνικού κανόνα,
  - > τη σχετική βαρύτητα που αποδίδεται στην ατομική στάση και στην κοινωνική νόρμα.
- ◎ Στις συλλογικές κουλτούρες, η κοινωνική νόρμα ασκεί μεγαλύτερη επίδραση στις συμπεριφορικές προθέσεις (Bochner, Lobel, & Triandis, 1990).
  - > Επιπλέον, στις κουλτούρες αυτές η κοινωνική νόρμα ενδέχεται να εσωτερικεύεται με τη μορφή της ηθικής υποχρέωσης (Miller, 1997).

Πολιτισμικές αξίες: σύγκριση Ελλάδας–ΗΠΑ

	ΗΠΑ	Ελλάδα
Ατομικισμός ¹	1	41
Αποφυγή αβεβαιότητας ¹	57	1
Ανεξάρτητη νοηματοδότηση του εαυτού ²	9	19
Συναισθηματική απόσταση από την οικογένεια ²	8	21

¹ Τακτική τιμή μεταξύ 69 χωρών (Hofstede, 2001, www.geert-hofstede.com)

² Τακτική τιμή μεταξύ 27 χωρών (Georgas et al., 2006)

Ερευνητικές υποθέσεις

- ⊙ Οι ατομικές στάσεις θα έχουν μεγαλύτερη σημασία για τη διαμόρφωση της συμπεριφορικής πρόθεσης σε ατομικό πλαίσιο αναφοράς. Ο υποκειμενικός κανόνας θα υπερέχει στην ομαδική συνθήκη.
- ⊙ Η συμπεριφορική πρόθεση των Αμερικανών φοιτητών θα βασίζεται κυρίως στις ατομικές στάσεις τους. Η συμβολή της ηθικής υποχρέωσης θα είναι πιο εμφανής στους Έλληνες συμμετέχοντες.
- ⊙ Οι διαπολιτισμικές διαφορές στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης θα είναι πιο έντονες στην ομαδική συνθήκη, παρά στην ατομική.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχοντες

- ◉ Χώρα
  - > ΗΠΑ n = 450 (Allendale, Michigan)
  - > Ελλάδα n = 422 (180 Θεσ/νίκη + 242 Αθήνα)
- ◉ Φύλο
  - > άντρες n = 308 (28% ΗΠΑ, 44% Ελλάδα)
  - > γυναίκες n = 564 (72% ΗΠΑ, 56% Ελλάδα)
- ◉ Συνθήκη
  - > ατομική n = 443 (61% ΗΠΑ, 45% Ελλάδα)
  - > ομαδική n = 429 (39% ΗΠΑ, 55% Ελλάδα)

Μέσα συλλογής των δεδομένων

- 30 συμπεριφορές (π.χ., προσωπική ζωή, οικογένεια, ακαδημαϊκά ζητήματα, επαγγελματική σταδιοδρομία)
  - 7/θμια κλίμακα Likert (1 = καθόλου, 7 = πάρα πολύ)
-

- Συμπεριφορική πρόθεση
- Ατομική στάση
  - > καλό... σημαντικό... συνετό...
- Υποκειμενικός κανόνας
- Ηθική υποχρέωση

Μέσα συλλογής των δεδομένων: παράδειγμα ατομικής συνθήκης

- Σκοπεύω να κάνω μεταπτυχιακές σπουδές αφού πάρω το πτυχίο μου (ΠΡΟΘΕΣΗ)
- Το να κάνω μεταπτυχιακές σπουδές είναι καλό... σημαντικό... συνετό... (ΣΤΑΣΗ)
- Οι περισσότεροι άνθρωποι που έχουν σημασία για μένα πιστεύουν ότι θα πρέπει να κάνω μεταπτυχιακές σπουδές (ΚΑΝΟΝΑΣ)
- Αισθάνομαι ότι έχω καθήκον να κάνω μεταπτυχιακές σπουδές (ΗΘΙΚΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ)

Μέσα συλλογής των δεδομένων: παράδειγμα ομαδικής συνθήκης

- **Στην παρέα μου**, σκοπεύουμε να κάνουμε μεταπτυχιακές σπουδές αφού πάρουμε το πτυχίο μας (ΠΡΟΘΕΣΗ)
- **Στην παρέα μου**, το να κάνουμε μεταπτυχιακές σπουδές είναι καλό... σημαντικό... συνετό... (ΣΤΑΣΗ)
- Οι περισσότεροι άνθρωποι που έχουν σημασία **για την παρέα μου** πιστεύουν ότι θα πρέπει να κάνουμε μεταπτυχιακές σπουδές (ΚΑΝΟΝΑΣ)
- **Στην παρέα μου**, αισθανόμαστε ότι έχουμε καθήκον να κάνουμε μεταπτυχιακές σπουδές (ΗΘΙΚΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ)

Πολυεπίπεδο μοντέλο για την πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης: Γιατί;

- Η συμπεριφορική πρόθεση αναμένεται να εμφανίζει μεγαλύτερη διακύμανση σε ενδο-ατομικό επίπεδο, παρά σε διατομικό/διομαδικό (Davidson & Morrison, 1983).
- Οι προβλεπτικοί παράγοντες της συμπεριφορικής πρόθεσης σε καθένα από τα παραπάνω επίπεδα λειτουργούν ανεξάρτητα (Nezlek, 2008).
- Χρειάζεται να διαχωρίσουμε το σφάλμα της μέτρησης που οφείλεται στην επιλογή των συμπεριφορών από το σφάλμα της μέτρησης που οφείλεται στην επιλογή των ατόμων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Πολυεπίπεδο μοντέλο (HLM2) για τη στατιστική πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

> ΕΠΙΠΕΔΟ 1 (30 συμπεριφορές x 872 άτομα)

$$\text{ΠΡΟΘ} = \pi_0 + \pi_1(\text{ΣΤΑΣΗ}) + \pi_2(\text{ΚΑΝΟΝΑΣ}) + \pi_3(\text{ΥΠΟΧΡ}) + e$$

> ΕΠΙΠΕΔΟ 2 (872 άτομα)

$$\pi_0 = \beta_{00} + \beta_{01}(\text{ΧΩΡΑ}) + \beta_{02}(\text{ΣΥΝΘ}) + \beta_{03}(\text{ΧΩΡΑ} \times \text{ΣΥΝΘ}) + r_0$$

$$\pi_1 = \beta_{10} + \beta_{11}(\text{ΧΩΡΑ}) + \beta_{12}(\text{ΣΥΝΘ}) + \beta_{13}(\text{ΧΩΡΑ} \times \text{ΣΥΝΘ}) + r_1$$

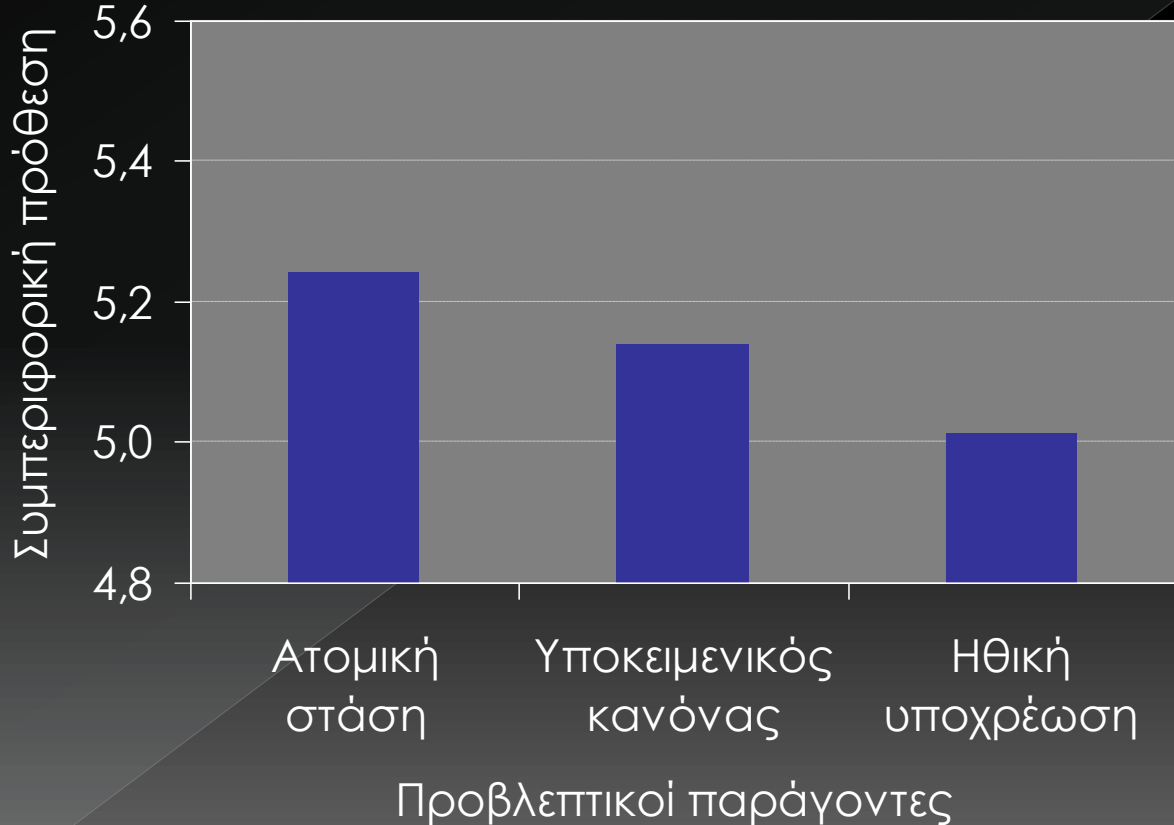
$$\pi_2 = \beta_{20} + \beta_{21}(\text{ΧΩΡΑ}) + \beta_{22}(\text{ΣΥΝΘ}) + \beta_{23}(\text{ΧΩΡΑ} \times \text{ΣΥΝΘ}) + r_2$$

$$\pi_3 = \beta_{30} + \beta_{31}(\text{ΧΩΡΑ}) + \beta_{32}(\text{ΣΥΝΘ}) + \beta_{33}(\text{ΧΩΡΑ} \times \text{ΣΥΝΘ}) + r_3$$

Συμβολή της ατομικής στάσης, του υποκειμενικού κανόνα και της ηθικής υποχρέωσης στη στατιστική πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

	Coeff.	T-Ratio	p
Intercept	4,82	432,64	< 0,001
> Ατομική στάση	0,42	31,89	< 0,001
> Υποκειμενικός κανόνας	0,32	25,02	< 0,001
> Ηθική υποχρέωση	0,19	18,76	< 0,001

Συμβολή της ατομικής στάσης, του υποκειμενικού κανόνα και της ηθικής υποχρέωσης στη στατιστική πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

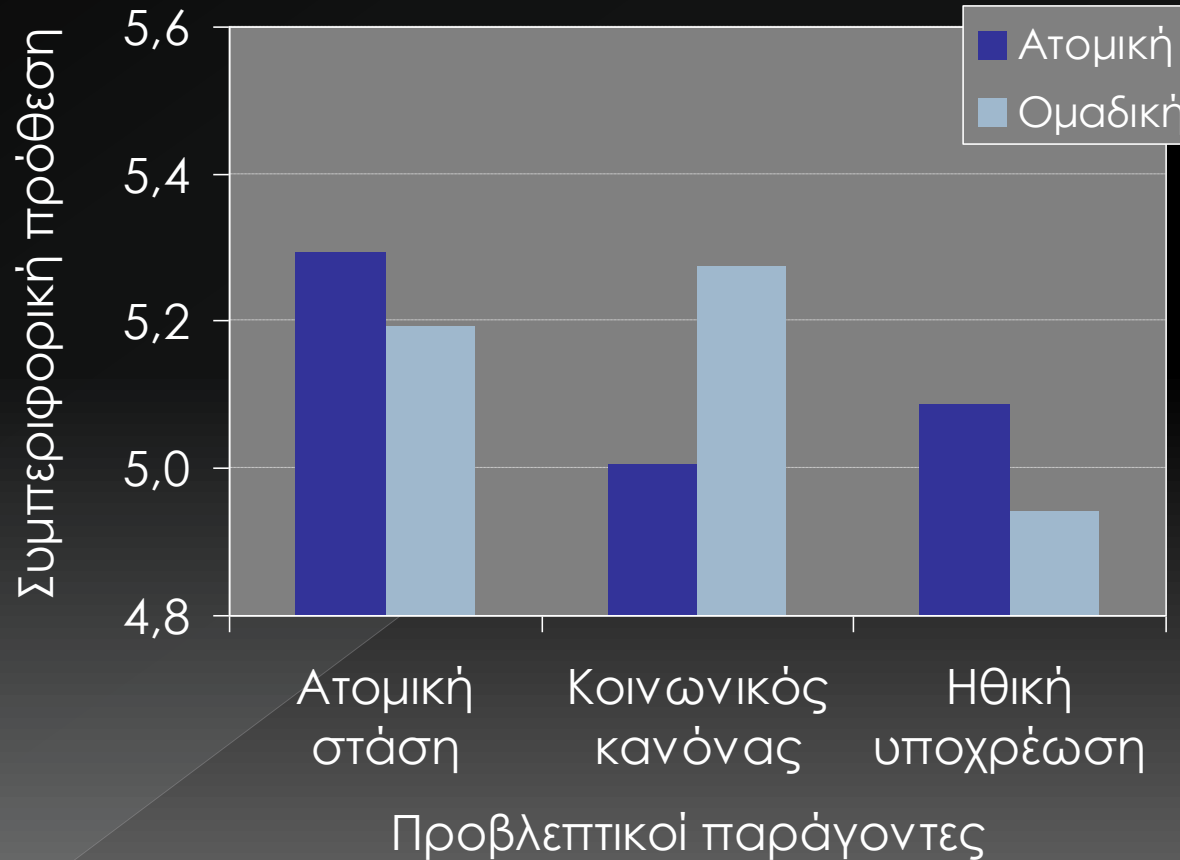

Η ατομική στάση συμβάλλει πιο πολύ στη στατιστική πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης. Ακολουθεί ο υποκειμενικός κανόνας και, τέλος, η ηθική υποχρέωση.

Επίδραση της συνθήκης στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

	Coeff.	T-Ratio	p
Intercept	4,82	432,64	< 0,001
> Συνθήκη	0,01	1,30	σ.α.
Ατομική στάση	0,42	31,89	< 0,001
> Συνθήκη	-0,05	-3,83	< 0,001
Υποκειμενικός κανόνας	0,32	25,02	< 0,001
> Συνθήκη	0,14	10,62	< 0,001
Ηθική υποχρέωση	0,19	18,76	< 0,001
> Συνθήκη	-0,07	-7,16	< 0,001

Επίδραση της συνθήκης στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

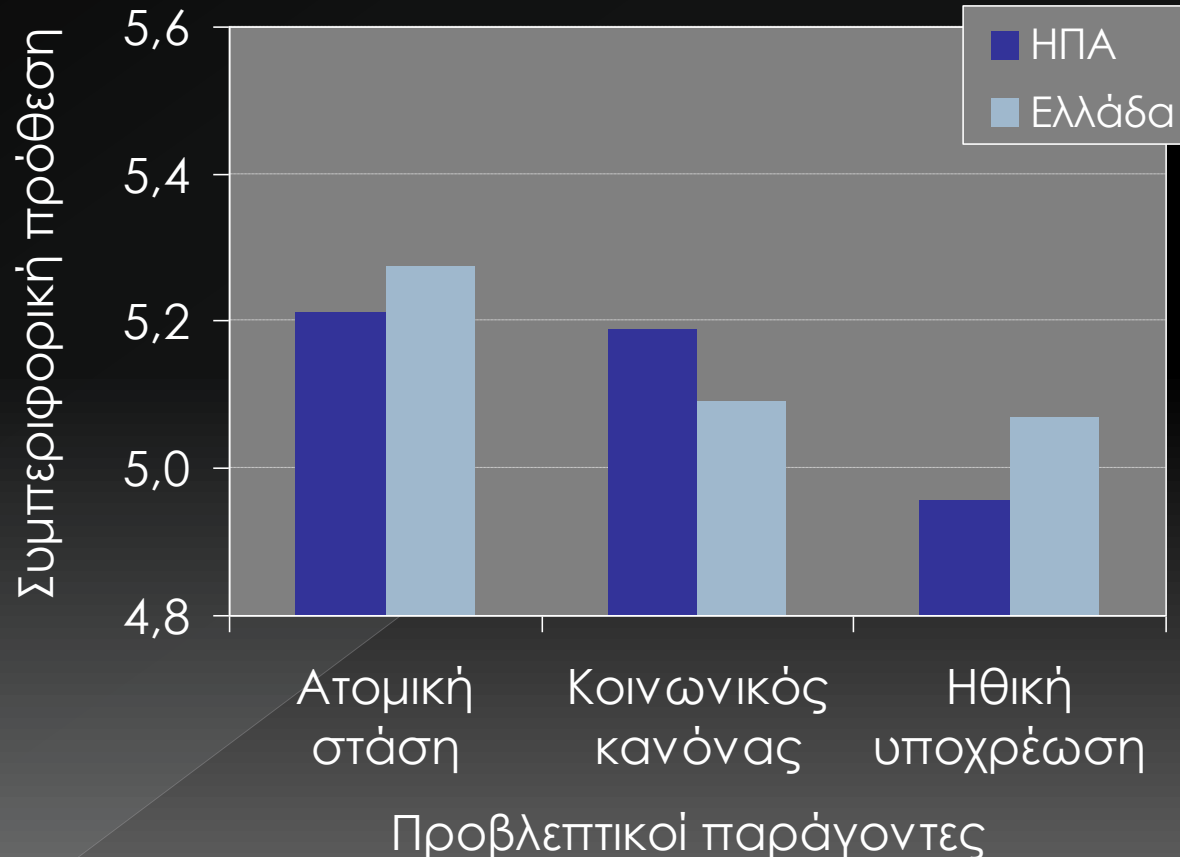
Η συμπεριφορική πρόθεση προβλέπεται καλύτερα από την ατομική στάση και την ηθική υποχρέωση στην ατομική συνθήκη, ενώ από τον κοινωνικό κανόνα στην ομαδική συνθήκη.

Επίδραση της χώρας στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

	Coeff.	T-Ratio	p
Intercept	4,82	432,64	< 0,001
> Χώρα	-0,06	-5,47	< 0,001
Ατομική στάση	0,42	31,89	< 0,001
> Χώρα	0,03	2,39	0,017
Υποκειμενικός κανόνας	0,32	25,02	< 0,001
> Χώρα	-0,05	-3,85	< 0,001
Ηθική υποχρέωση	0,19	18,76	< 0,001
> Χώρα	0,06	5,60	< 0,001

Κωδικοποίηση χώρας: -1 = ΗΠΑ, +1 = Ελλάδα

Επίδραση της χώρας στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

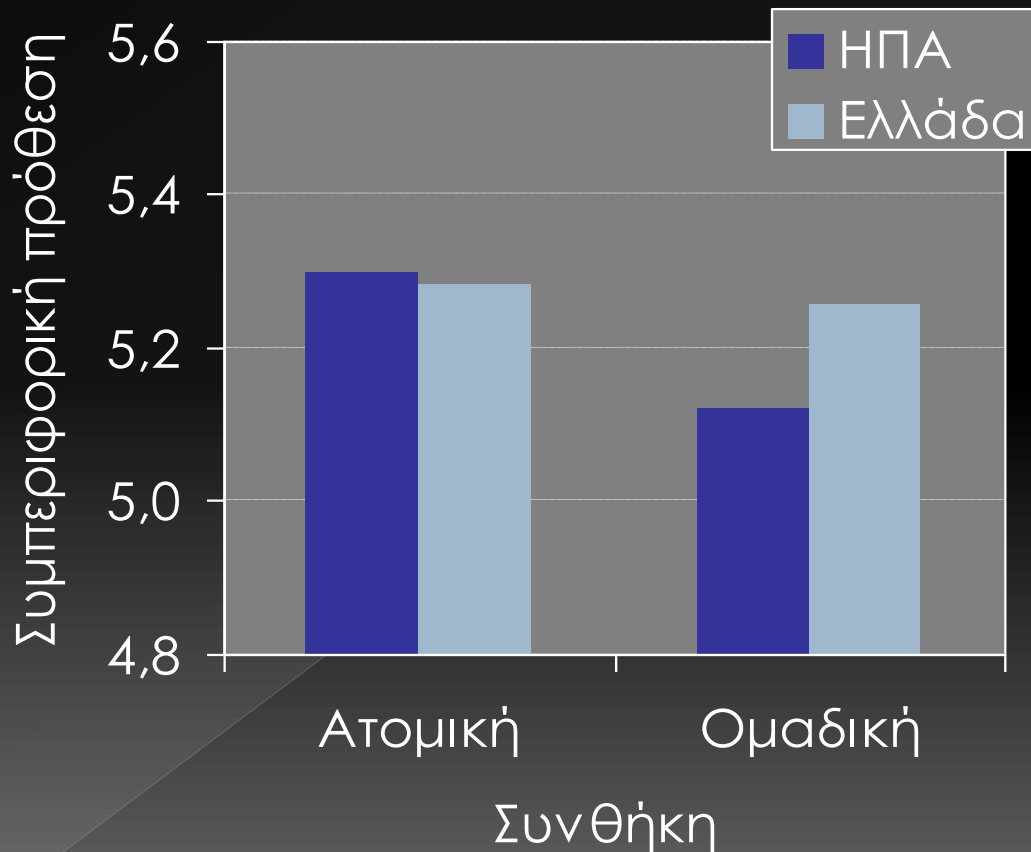
Στις ΗΠΑ η ατομική στάση και ο κοινωνικός κανόνας συμβάλλουν εξίσου στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης. Στην Ελλάδα η στάση εμφανίζεται ισχυρότερη, ενώ η ηθική υποχρέωση αποκτά παρόμοια βαρύτητα με τον κοινωνικό κανόνα.

Αλληλεπίδραση της συνθήκης και της χώρας πάνω στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης

	Coeff.	T-Ratio	p
Intercept	4,82	432,64	< 0,001
> Συνθήκη x Χώρα	0,02	0,23	σ.α.
Ατομική στάση	0,42	31,89	< 0,001
> Συνθήκη x Χώρα	0,04	2,91	0,004
Υποκειμενικός κανόνας	0,32	25,02	< 0,001
> Συνθήκη x Χώρα	-0,08	-6,27	< 0,001
Ηθική υποχρέωση	0,19	18,76	< 0,001
> Συνθήκη x Χώρα	0,02	2,01	0,045

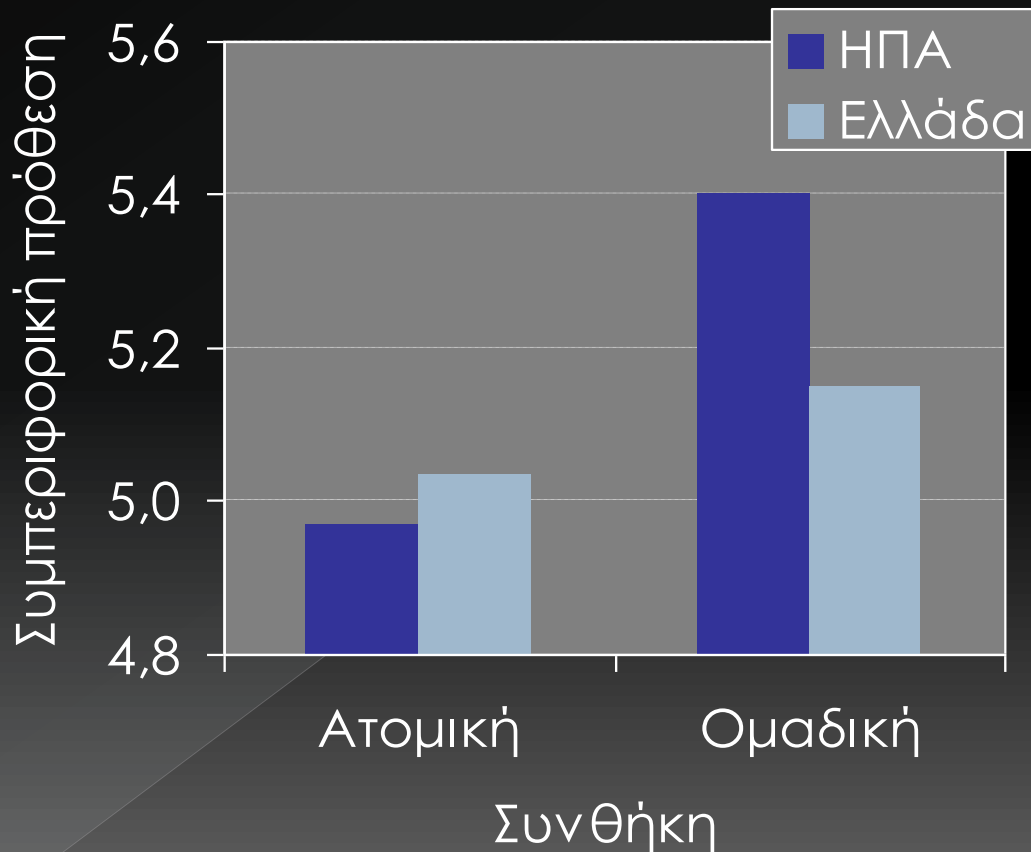

Αλληλεπίδραση της συνθήκης και της χώρας πάνω στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης από την ατομική στάση

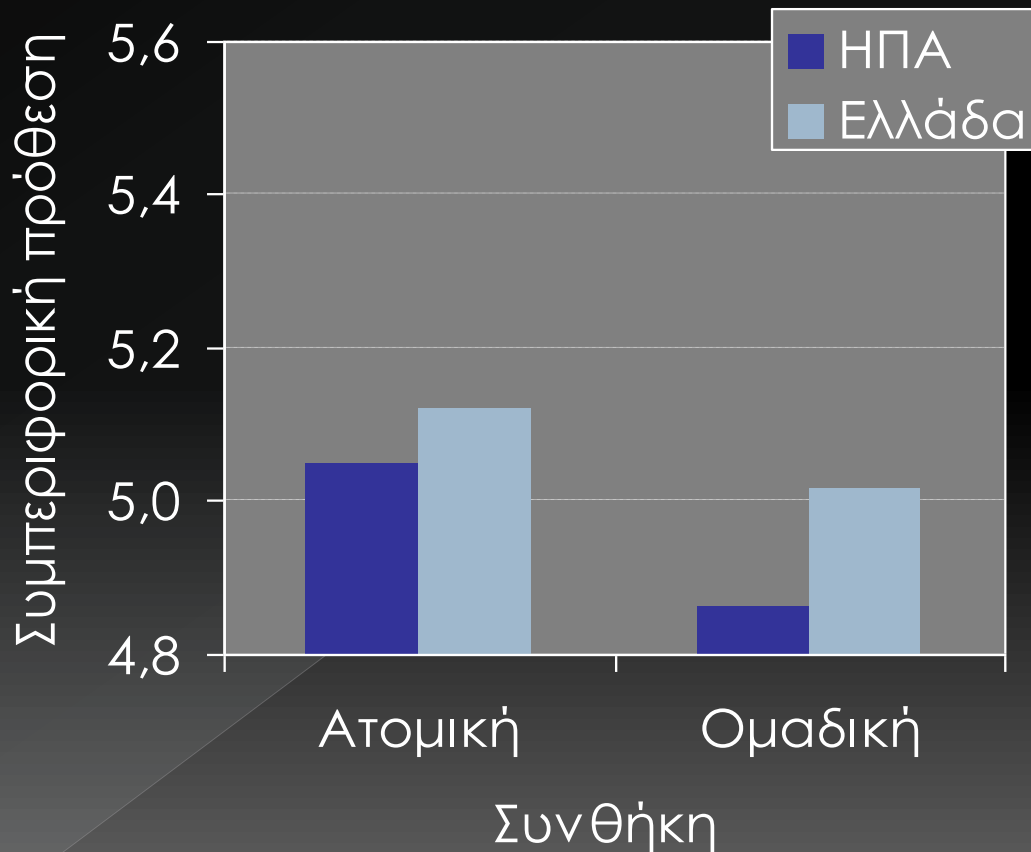
Στις ΗΠΑ η ατομική στάση προβλέπει καλύτερα τη συμπεριφορική πρόθεση στην ατομική συνθήκη, παρά στην ομαδική. Στην Ελλάδα η ατομική στάση δεν διαφοροποιείται ιδιαίτερα μεταξύ των δύο συνθηκών.

Αλληλεπίδραση της συνθήκης και της χώρας πάνω στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης από τον υποκειμενικό κανόνα

Στις ΗΠΑ ο υποκειμενικός κανόνας προβλέπει καλύτερα την πρόθεση συμπεριφοράς στην ομαδική συνθήκη, παρά στην ατομική. Στην Ελλάδα ο υποκειμενικός κανόνας διαφοροποιείται πολύ λιγότερο μεταξύ των δύο συνθηκών.

Αλληλεπίδραση της συνθήκης και της χώρας πάνω στην πρόβλεψη της συμπεριφορικής πρόθεσης από την ηθική υποχρέωση

Στις ΗΠΑ η ηθική υποχρέωση προβλέπει καλύτερα την πρόθεση συμπεριφοράς στην ατομική συνθήκη, παρά στην ομαδική. Στην Ελλάδα η ηθική υποχρέωση εξακολουθεί να είναι σημαντική στην ομαδική συνθήκη.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σύνοψη ευρημάτων – συμπεράσματα

- Όπως προέβλεπε η Θεωρία της Λογικής Πράξης, η συμπεριφορική πρόθεση συνδέεται τόσο με την ατομική στάση, όσο και με τον υποκειμενικό κανόνα.
- Η προσθήκη της ηθικής υποχρέωσης εξηγεί περαιτέρω ανεξάρτητο ποσοστό διασποράς της συμπεριφορικής πρόθεσης.
- Η συνθήκη της λήψης απόφασης (ατομική–ομαδική) και το πολιτισμικό πλαίσιο επιδρούν διαφορεικά στη σχετική βαρύτητα των προβλεπτικών παραγόντων της συμπεριφορικής πρόθεσης.

Σύνοψη ευρημάτων – συμπεράσματα:

1η ερευνητική υπόθεση

- ⊙ Η υπόθεση επιβεβαιώθηκε: καλύτερος προβλεπτικός παράγοντας της συμπεριφορικής πρόθεσης στην ατομική συνθήκη ήταν οι στάσεις και στην ομαδική συνθήκη ο υποκειμενικός κανόνας.
- ⊙ Η ηθική υποχρέωση λειτούργησε περίπου όπως οι στάσεις, δηλ. η επίδρασή της ήταν πιο ισχυρή στην ατομική συνθήκη.
  - > Αποτελεσματικός μηχανισμός για την εσωτερίκευση των κανονιστικών προσδοκιών των σημαντικών άλλων;

Σύνοψη ευρημάτων – συμπεράσματα: 2η ερευνητική υπόθεση

- Η υπόθεση επιβεβαιώθηκε μόνο μερικώς: η ηθική υποχρέωση ήταν πιο ισχυρός παράγοντας πρόβλεψης της συμπεριφορικής πρόθεσης των Ελλήνων.
  - > Στις συλλογικές κοινωνίες, η κοινωνική νόρμα παίρνει τη μορφή της αίσθησης καθήκοντος μέσα από τους μηχανισμούς κοινωνικοποίησης.
- Αντίθετα με το αναμενόμενο, οι Αμερικανοί φοιτητές βάσισαν τις προθέσεις τους εξίσου στις ατομικές στάσεις και τον υποκειμενικό κανόνα.
  - > «Τεχνητό» αποτέλεσμα εξαιτίας της ομαδικής πειραματικής συνθήκης; (βλ. παρακάτω)

Σύνοψη ευρημάτων – συμπεράσματα: 3η ερευνητική υπόθεση

- Η υπόθεση επιβεβαιώθηκε: γενικά, οι Αμερικανοί φοιτητές διαφοροποιούνται πιο έντονα μεταξύ ατομικής–ομαδικής συνθήκης αναφοράς, όπου δίνουν προβάδισμα στις στάσεις και στον υποκειμενικό κανόνα, αντίστοιχα.
  - > Στις ατομικιστικές κοινωνίες είναι πιο σαφή τα όρια μεταξύ εαυτού και εσω-ομάδας, ενώ...
  - > ...στις συλλογικές κοινωνίες η ομάδα είναι άρρητα παρούσα, ακόμα και στις ατομικές αποφάσεις.
  - > Επιπλέον, η ηθική υποχρέωση ίσως να συνδέεται με τη νόρμα στις συλλογικές κοινωνίες, αλλά με τις στάσεις σε πιο ατομικιστικά πλαίσια.

Περιορισμοί και προτάσεις

- ⊙ Ποιες συμπεριφορές συνδέονται διαφορεικά με τη στάση, τη νόρμα και το καθήκον;
- ⊙ Το ομαδικό πλαίσιο αναφοράς ως άθροισμα ατομικών προθέσεων ή ως συνθήκη αλληλεξάρτησης;
  - > Αναμένεται εντονότερη διαφοροποίηση μεταξύ ατομικών και συνεργατικών αποφάσεων.
- ⊙ Διαπολιτισμική σύγκριση: κατά πόσο οι διαφορές των συμμετεχόντων σε σημαντικές πολιτισμικές διαστάσεις είναι συμβατές με τις θεωρητικές υποθέσεις;
  - > Μέτρηση των αξιών σε επίπεδο ατομικών διαφορών.

Βιβλιογραφία

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bontempo, R., Lobel, S., & Triandis, H. C. (1990). Compliance and value internalization in Brazil and the U.S.: Effects of allocentrism and anonymity. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 21, 200-213.
- Davidson, A. R., & Morrison, D. M. (1983). Predicting contraceptive behavior from attitudes: A comparison of within- versus across-subjects procedures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 997-1009.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Georgas, J., Berry, J. W., van de Vijver, F., Kagitcibasi, C., & Poortinga, Y. (2006). *Families across cultures: A 30-nation psychological study*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences*. Thousand Oaks, CA: Sage. (<http://www.geert-hofstede.com/>)
- Miller, J. G. (1997). Cultural conceptions of duty. In D. Munro, J. E. Schumaker, & S. C. Carr (Eds.), *Motivation and culture* (pp. 178-192). New York: Routledge.
- Nezlek, J. (2008). An introduction to multilevel modeling for social and personality psychology. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 842-860.
- Searle, J. R. (1995). *The construction of social reality*. New York: Simon & Schuster.
- Tomasello, M. (2008). *Origins of human communication*. MIT Press.
- Triandis, H. C. (1980). Values, attitudes and interpersonal behavior. In H. H. Howe & M. M. Page (Eds.), *Nebraska symposium on motivation* (Vol. 27, pp. 197-259). Lincoln, NB: University of Nebraska Press.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69, 907-924.
- Tuomela, R. (2005). We-intentions revisited. *Philosophical Studies*, 125, 327-369.
- Wicker, A. W. (1969). Attitude vs. action: The relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, 25, 41-78.

Η παρέα μου κι εγώ
σας ευχαριστούμε
για την προσοχή σας!

 vpavlop@psych.uoa.gr

www.psych.uoa.gr/~vpavlop